

SİYASİ PARTİLERDE PARTİ İÇİ DEMOKRASİ VE DİSİPLİN ALGISI: TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE
Gaziantep Üniversitesi, İslahiye İİBF

Öz

Demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partiler, bir program etrafında toplanarak siyasi iktidarı elde etme ya da paylaşma amacını güden, sürekli örgüte sahip kuruluşlardır. Siyasi partilerin toplumla bütünleşme ve iktidara gelme sorunu liderinin ve yöneticilerin düşünce yapısı ve uygulamalarıyla ilgilidir. Aynı zamanda üye ve seçmenin düşünce yapısı ile teşkilat yapısının oluşumu siyasi partilerde demokrasi anlayışına hakim olan unsurlardır. Parti içi demokrasi karmaşık bir kavramdır ve parti içi demokrasi anlayışı ve uygulaması siyasi partilere göre değişiklik göstermektedir. Parti içi demokrasi partide demokratik bir yönetimin kurulmasına ve karar sürecinde katılımın artmasına katkı sağlar. Siyasi partilerde parti disiplini algısı parti liderine ve yönetime bağlılığın bir göstergesi olarak görülmektedir. Parti disiplini parti yönetiminin kararlarının parti üyeleri tarafından sürekli kabul edilmesi, itaat edilmesidir. İtaat etmeyenlere çeşitli yaptırımların uygulanmasıdır.

Bu çalışmada siyasi partilerde parti içi demokrasi ve disiplin algısına etki eden etmenlerin ortaya konulması ve parti içi demokrasinin geliştirilmesi ile ilgili önerilerin sunulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda demokrasi, parti disiplini, parti içi demokrasi kavramları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Parti, Demokrasi, Parti İçi Demokrasi, Parti Disiplini

THE PERCEPTION OF IN-PARTY DEMOCRACY AND DISCIPLINE IN POLITICAL PARTIES: TURKEY

Abstract

Political parties which is the indispensable factor of democracy are institution that have continuous organization to aim sharing or having the power. The matter of coming to power and integration with society of political parties are in regard to their leader and manager's mentality and applications. At the same time, the mentality of member and voter and organization structure are main factor of democratic thought in political parties. In-party democracy is a complicated notion and the thought and implementation of in-party democracy is different at every political parties. In-party democracy contributes the establishment of democratic thought and increasing the participation at the process of decision. The perception of party discipline is seen as loyalty to party leader and administration. Party discipline is continuously admitted and obeyed the decision of party administration by party members. It is an implementation of several sanctions to no obedience members.

In this study, it is aimed to reveal the factors which affect to the perception of in-party democracy and party discipline, offered suggestions in regard to improve the in-party democracy. To this end, the concept of democracy, party discipline and in-party democracy are studied.

Key Words: Political Party, Democracy, In-Party Democracy, Party Discipline

1. Giriş

Demokrasi günümüzde en çok istenilen bir yönetim biçimidir. Siyasi partiler ise demokrasinin en önemli kurumlarından birisidir. Siyasi partiler halkın kendini siyasi anlamda ifade edebileceği, siyasi yaşama katılabileceği bir yapıdır. Siyasi partilerin olmadığı veya etkin olarak faaliyette bulunmadığı bir ülkede demokrasiden bahsetmek zordur. Ancak siyasi partilerin varlığı demokrasi için tek koşul değildir. Siyasi partilerin birden fazla olması, siyasi partilerin gerek hukuki normlar açısından gerekse teşkilat yapıları bakımından demokratik bir yapıya sahip olması; ayrıca ülkenin seçim yasalarının demokratik ilkelere göre düzenlenmesi gibi etkenler demokratik yapının önemli unsurlarıdır.

Siyasi partilerin toplumla bütünleşmesi ve geniş tabanlı bir katılımın sağlanması için siyasi partilerin demokratik ölçütlere göre teşkilatlanması ve faaliyetlerini demokratik ölçütlere göre yürütmesi gerekir. Dolayısıyla demokratik bir içyapıya sahip olmaları gerekmektedir. Ancak parti disiplini olgusu parti içi demokrasiyle çelişmekte, birçok siyasi partiyi bu ikili girdap içinde sürüklemektedir.

Siyasi partilerde tabandan en üst yönetime kadar her kademedeki parti yöneticilerinin göreve gelme usulleri, parti politikaları doğrultusunda görüş bildirmeleri, partinin finansman sorunu ve giderilme hususları parti içi demokrasiyi etkilemektedir. Bunlarla birlikte toplumun sahip olduğu siyasi kültür de parti içi demokrasinin ilerlemesi açısından önemli bir unsur olarak belirtilebilir.

Bu çalışmada siyasi partilerde parti içi demokrasi ve disiplin algısına etki eden etmenlerin ortaya konulması ve parti içi demokrasinin geliştirilmesi ile ilgili önerilerin sunulması amaçlanmıştır.

Bu doğrultuda, demokrasi ve siyasi parti kavramlarına kısaca değinildikten sonra, genel anlamda siyasi partilerin teşkilatlarının oluşması ve faaliyetlerinin icrası açıklanmıştır. Türkiye rneğinde halen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan partilerden milletvekili sayıları esas alınarak diğerlerine göre daha fazla milletvekiline sahip olan, Cumhuriyet Halk Partisi ile Adalet ve Kalkınma Partisi'nden örnekler verilerek parti teşkilatlarının nasıl oluştuğu belirtilmiştir. Parti içi demokrasi ve parti disiplini kavramları ele alınarak incelenmiş ve öneriler sunulmuştur.

2. Demokrasi

Demokrasi kavramının kökenini eski yunan Şehir devletlerine kadar götürmek mümkündür. “*Demos*” ve “*Krasi*” kelimelerinin birleşmesiyle oluşan demokrasi kavramı halkın kendi kendini yönetmesi anlamına gelmektedir. Demokrasi birleşik bir kelime olarak ilk defa M.Ö. beşinci yüzyılda tarihi Herodot tarafından kullanılmıştır (Erdoğan, 2004: 232). *Demos* kelimesi “*halk*” anlamına gelmektedir. *Demos* kelimesi, yani halk kelimesi kimleri kapsayacak ve halk yönetime ne ölçüde katılacak sorularının yanıtları demokrasinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır (Heywood, 2007: 96-97).

Halk kavramı içinde ülke içinde yaşayan tüm insanları kabul etmek gerekir. Halk; renk, dil, din, cinsiyet, soy ve ekonomik g gibi farklılıklarının gözetilmeden herkesin eşit sayıldığı ve aynı haklara sahip olan bireyler topluluğudur. Eşitlik ve hak kavramları ise demokrasi kelimesinin içeriğini doldurur. Demokrasi toplumun her kesiminin eşit bir Şekilde temsil edilmesi ve

katılımını gerektirir. Demokrasinin temel özelliklerinden biri olan siyasi eşitliğin halkın tümüne sağlanması gerekir. Ancak demokrasinin gelişim sürecinde eski yunan şehir devletlerinden başlayarak çeşitli sınırlamalardan, genişlemeye doğru bir çizginin oluştuğu görülmektedir. Eski yunan şehir devletlerinde siyasi katılımın nüfusun küçük bir bölümüne verilmesi, kadınlar, köleler ve yabancıların dışarıda tutulması, yirminci yüzyıla kadar olan dönemde siyasal katılım için mülk sahibi olma ve vergi verme gibi birçok ölçünün kullanılması, kadınların oy kullanmasının sınırlanması demokrasinin gelişim sürecinin haritasıdır. Günümüzde ise halkın siyasi arenada kendini ifade edebilmesi; oy verme hakkında başlayarak, oyların eşit sayılması, siyasi partilere katılma, siyasi düşüncelerini açıklayabilme şeklinde gerçekleşmektedir.

Demokrasinin halkın kendi kendini yönetmesi şeklinde açıklanan dar tanımından yola çıktığımızda halkın yönetime katılması ilkesi ön plana çıkmaktadır. Bu tanımda halkın kendi hayatı ve içinde bulunduğu toplumunun geleceği hakkında kararların alınmasında oynadığı rol açıklanmaktadır. Halk yönetime doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi şeklinde katılmaktadır. Doğrudan demokraside egemenlik bizzat ve doğrudan halk katılımı, referandum, kitle gösterileri araçlarıyla kullanılır. Doğrudan ve sürekli bir katılım söz konusudur (Heywood, 2007: 99; Gözler, 2012: 106).

Temsili demokraside halk siyasi karar alma sürecine kendisini temsil edeceklerine oy vererek katkıda bulunur. Halk temsilcilerini seçer ve temsilciler egemenliği halk adına kullanırlar. Temsilcileri seçmek halkın yönetime katılımı önünde önemli bir adım olmakla beraber demokrasinin oluşması bakımından yeterli değildir. Siyasi anlamda tam bir eşitliğin sağlanması ve halkın yönetime etkin bir şekilde katılması için; halkın temsilcilerini düzenli aralıklarla yapılan seçimler vasıtasıyla seçmesi, seçimlerin serbest ve adil olması, halkın önünde birden fazla seçeneğin olması ve temel kamu haklarının güvence altına alınmış olması gerekir (Gözler, 2012: 105).

Dahl'a (2001: 38-41) göre siyasi eşitliğin sağlanabilmesi için; toplumu oluşturan tüm kesimlerin kendini ilgilendiren konularda görüşlerini serbestçe sunabilmesi, her bireyin eşit ve etkin oy hakkına sahip olması ve bütün oyların eşit değerde sayılması, her bireyin siyasi mekanizmanın uygulayacağı politikalar hakkında bilgi edinebileceği eşit imkânının olması, uygulanacak politikaların belirlenmesinde bireyin müdahil olması ve halkın tümü veya büyük çoğunluğunun temel hak ve hürriyetler ile aktif statü haklarına sahip olması gerekmektedir.

Demokrasinin toplumun her kesiminde uygulanabilir hale getirilmesi zalimlerin ve zorbaların yönetime geçmesini engeller. Yürütmenin sahip olduğu "*kamu gücünü*" kullanma yetkisinin zalimlerin ve zorbaların elinde olması durumunda bu güç bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına neden olabilir. Özgürlükler kısıtlanır, bireyler kendilerini ifade edemezler. Düşünceler sürekli olarak egemenin fikirleri doğrultusunda ifade edilir hale gelir. Demokrasi bireylere negatif statü hakları ve pozitif statü hakları başta olmak üzere aktif statü haklarının da tam olarak uygulanmasını sağlar (Dahl, 2001: 52-57).

3. Siyasi Partiler

Siyasi partilerin tanımı konusunda tek bir yaklaşım söz konusu değildir. Birçok tanım yapılmış her biri gerek teşkilat yapıları gerekse fonksiyonları ve gerekse de iktidara gelme yöntemleri bakımından farklılık göstermektedir. Özbudun halk desteğini sağlamak suretiyle iktidara gelmeyi yöntem olarak belirterek siyasi partileri; *“Halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet yönetimini ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasi topluluklar”* olarak tanımlamıştır (Özbudun, 1974:4). Halk desteğinin sağlanması demokratik olmayan yöntemleri olabilir. Dolayısıyla salt halk desteği yeterli olmayıp, bu desteğin demokratik yöntemlerle sağlanması gerekir.

Tunaya, siyasi partileri *“Belli bir program üzerinde birleşmiş kişilerin, normal seçim yolunu kullanarak programlarını gerçekleştirmek için kurdukları topluluk”* olarak tanımlamıştır (Tunaya, 1975: 354). Tunaya'nın aksine Heywood siyasal parti tanımında bir amaç uğruna örgütlenen insan topluluğuna vurgu yapmış ve siyasal partilerin amacının seçimle ve başka yollarla iktidarı ele geçirmek olduğunu belirtmiştir (Heywood, 2007: 356).

Kışlalı, Kapani ve Tezi tanımlamalarında örgüt vurgusu yapmıřlardır³. Ancak Kapani örgütsel yapıya vurgu yaparken, örgütün ülke düzeyinde teşkilatlanması ve süreklilik göstermesi ölçütleriyle siyasi partileri parlamento içinde kurulan diğer gruplardan ayrı tutmuştur (Gökçe, 2013: 15-17).

Siyasi partilerin amacı ülke yönetimini ele geçirmektir. Bu özellikleri ile diğer siyasi kuruluşlardan ayrılırlar. Ancak iktidara gelmenin hangi yollarla yapılacağı hususunda geniş yorumlar bulunmaktadır. Çağdaş demokrasilerde iktidara gelmenin yöntemi serbest, adil ve eşit seçimler yoluyla olmaktadır. Ancak totaliter ve otoriter ülkelerde faaliyet gösteren siyasi partiler iktidarı zor kullanarak ele geçirebilirler (Özbudun, 1974: 4).

Tek partinin faaliyet gösterdiği sistemlerde siyasi partilerin varlığından ve fonksiyonelliğinden bahsetmek zordur. Birden fazla parti kamuoyunun düşüncelerini ve farklılıklarını temsil ederken, tek parti toplumun farklılıklarının ve serbest düşüncelerinin üstünü örter (Özbudun, 1974: 2).

Siyasi parti yasaları ve tüzükleri, siyasi partilerin teşkilatlarının oluşması ve faaliyetlerinin planlanması ve icrasında esas olan husus hukuki düzenlemelerdir. Bu hukuki metinlerde partilerin üyelik sistemi, parti içi görevlere adaylık ve seçilme yöntemleri, parti teşkilatlarının oluşumu ve parti üst yönetimi ve genel başkanının görev süreleri, partilerin finansman yöntemleri düzenlenmiştir.

³ Bir program çerçevesinde siyasal kararları etkilemek ve bu amaçla siyasal iktidarı ele geçirmek üzere örgütlenmiş kuruluşlardır (Kışlalı, 2008: 261).

Bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli örgüte sahip kuruluşlar (Kapani, 2008: 176).

Siyasi iktidarı ele geçirmeye çalışan ortak düşüncelere sahip insanların oluşturdukları örgüttür (Tezi, 1976: 5).

Duverger'in temel unsurlar tipolojisinde siyasi partiler; teşkilat yapılarının oluşumu, üyelik sistemi, üyelerinin eğitim konusu, partinin üyeler tarafından finansmanı, seçim çalışmaları açısından merkez partiler ile sol ve sağ partiler şeklinde ayrılmıştır (Duverger, 1986: 45-80). Ancak Duverger'in yapmış olduğu ayrımın 19. yüzyıl partileri hariç olmak üzere günümüzde geçerliliği bulunmamaktadır. Alman Nasyonal Sosyalist Partisi ve İtalyan Faşist Partisi dâhil olmak üzere bütün partiler, Duverger'in temel unsurlar tipolojisinin bir karışımı şeklinde örgütlenmişlerdir (Gökçe, 2013: 23).

Siyasi partilerde üyelik kavramı sosyalist partilerle birlikte 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve sonradan diğer partiler tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Siyasi parti tüzüklerinde üyelerin parti ilke ve prensipleri açıkça yazılmıştır. Uymayanlara parti disiplin kurulları tarafından yaptırımlar uygulanmaktadır (Duverger, 1986: 116). Bunun bir istisnasını yıllık aidat ödemelerinde görmek mümkündür. Aidatını ödemeyen bireylere karşı herhangi bir yaptırım söz konusu değildir. Ancak bazı partilerde parti içi görevlere adaylıklar söz konusu olduğunda üyelik aidatlarının ödenip ödenmediği kontrol edilmekte, aday toplu olarak geçmişe dönük aidatlarını ödeyerek hem seçim dönemi il, ilçe teşkilatlarına mali katkıda bulunmakta hem de seçilme hakkını kazanmaktadır.

Üyelik sistemi içerisinde kadın ve gençlerin sayısının artması partinin değişimi ve gelişimi için önemli bir unsurdur. Ancak kadınların seçme ve seçilme haklarını 20. yüzyılda elde etmiş olmaları ve gençlerin seçme haklarının yanı sıra seçilme haklarının henüz yeni teslim edilmesi siyasetin erkek merkezli bir uğraş olduğunu göstermektedir. Kadın ve gençlerin parti içinde var olması ve sayısının artması erkek merkezli bir siyasi partide kabul edilebilecek bir husus değildir.

Siyasi partilerin finansmanı partilerin demokratikleşmesi açısından önemli bir husustur. Yunan şehir devletlerinden günümüze kadar olan dönemde siyasi sürece katılım, sürekli varlıklı kesimin egemenliği altında olmuştur. Eski Yunanda soyluların katıldığı siyasal süreç, partilerin kurumsallaştığı 19. yüzyıl ve sonrasında devam etmiş ve oy kullanma hakkının mülkiyet ve vergi esasına dayanması, katılımın önünde en büyük engel olmuştur. Sadece soylulara ve zenginlere tanınan oy kullanma hakkı halen resmi olarak uygulamada görülmemekle beraber, siyasal süreçte aktif rol almak isteyen kişilerin mutlaka maddi bakımdan varlıklı kişilerden seçilmesi günümüzün siyasal katılımının gayri resmi fotoğrafıdır (Gökçe, 2013: 147).

Anayasa'nın 68. maddesinin son fıkrasında siyasi partilere yapılacak mali yardım; "*Siyasî partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir*". şeklinde düzenlenmiştir (Anayasa, 1982: Md. 68).

Anayasanın 69. maddesinde siyasi partilerin ticari faaliyette bulunamayacağı belirtilmektedir. Gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gerektiği ve bu hususun denetiminin ise Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Yine 69. maddenin son fıkrasında “*Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir*” hükmü bulunmaktadır (Anayasa, 1982: Md. 69). Türkiye’de genel bütçeden finanse edilen idarelerin mali konularda denetimi Sayıştay tarafından yapılırken, devlet tarafından mali yardım yapılan siyasi partilerin mali denetiminin Anayasa Mahkemesine verilmesi, yasa düzenleyicinin partilerin finansmanına verdiği önemi göstermektedir.

Partilerin finansmanında devlet tarafından mali yardımın yapılmasında, seçim sonrasında partilerin aldıkları oylara göre veya parlamentoda sahip oldukları sandalye sayısına göre olmak üzere iki yöntem uygulanmaktadır. Türkiye’de genel barajı aşmış bulunan siyasi partilere her yıl hazineden ödenmek üzere mali yardım yapılmaktadır (Siyasi Partiler Kanunu, 1983a: Ek Md. 1).

Seçim sonuçlarına göre parlamentoya temsilci gönderemeyen siyasal partilerin yardımdan mahrum bırakılması onların bir sonraki seçimlere hazırlanmasının önünde engel olup devletin partilere yaptığı mali yardım ilkelerinden olan “*Haka Yardım*” ilkesine aykırı düşmektedir. Baraj sisteminin uygulandığı seçim sistemlerinde, barajı geçemeyen partiler yardımdan muaf tutulmakta, devlet yardımı parlamentoya temsilci gönderen partiler arasında bölüşülmektedir (Sağlam, 1999: 127).

Siyasi partilerin ülke düzeyinde teşkilatlanmış olmaları genel özellikleri arasındadır. Partiler programlarını toplumun tabanına daha iyi anlatabilmek ve onların oylarını kazanabilmek amacıyla teşkilatlarını en küçük birimlere kadar kurarlar. Bu oluşum Duverger’e göre teşkilatlanmanın en küçük birimleri kitle ve kadro partisi olma durumuna göre hücre, komite, ocak ve milis şeklinde geekleşmektedir (Duverger, 1986: 51-75).

Yeni kurulan siyasal partiler özellikle il, ilçe örgütlerinin kurulma aşamasında mali sorunlarının giderilmesi için, bölgenin zengin kişilerine il, ilçe başkanlığı teklifi götürmektedir. Böyle bir uygulamada, parasal yönden yeterli olmayan kişiler siyasal sürece sadece yerel seviyede üye ya da taraftar olarak katılmakta, karar alma sürecinde etkinliği olmamaktadır.

3.1. Siyasi Partilerde Örgütlenme

Türkiye’de siyasi partiler resmi olarak merkez organları ile il, ilçe ve belde teşkilatlarından meydana gelmektedir (Siyasi Partiler Kanunu, 1983b: Md.7). İlçe ve belde teşkilatları mahalle ve köy temsilcileri vasıtasıyla halkla iletişim halindedir. Siyasi partilerin tüm teşkilatlarında seçimle

göreve gelmek esastır. Ancak yapılan seçimlerin demokratik esaslar ölçüsünde yapılıp yapılmadığı önemlidir. Üye kaydından başlayarak temsilcilerin seçimi, il, ilçe başkan ve yönetim kurullarının seçimi, parti genel başkanı ve üst yönetiminin seçimi; kısaca parti teşkilatlarının göreve gelme usulleri, demokrasinin uygulama aracı olan seçimlerle gerçekleşmektedir. Parti tüzüklerinde bütün bu hususlar düzenlenmiştir. Her partide bazı farklı uygulamalar olsa da Türkiye özelinde genel olarak birbirine benzer yöntemler uygulanmaktadır. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda parti organlarının seçim usullerinin düzenlenmesi partilerin tüzüklerine bırakılmıştır. İlçe örgütlerinde başlayarak yapılan seçimler genel olarak delege sistemi uygulanarak yapılmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi'nde (CHP) ilçe delegeleri muhtarlık bölgesinde yapılan seçimler sonucu oluşmaktadır (CHP, 2012: Md. 48c). Adalet ve Kalkınma Partisi'nde de ilçe delegeleri köy ve mahalle ölçeğinde yapılmaktadır (Ak Parti, 2001: Md.30). Her iki partide köy, mahalle veya muhtarlık bölgesinde kayıtlı üyeler tarafından seçilen delegeler, ilçe başkanı ve yönetim kurulunu seçmektedir. Aynı yöntem il teşkilatının oluşumunda da uygulanmaktadır.

Siyasi partilerde genel başkan ve parti üst yönetimi büyük kongre/kurultay adı verilen toplantılarda delegeler vasıtasıyla seçilmektedir. Büyük kongre/kurultay delegeleri il örgütleri tarafından belirlenmektedir.

Siyasi partilerde parti içi görevlere adaylık sürecinde uygulanan yöntemler partilerin tüzüklerinde belirtilmektedir. Türkiye'de Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine aday olabilmek için Cumhuriyet Halk Partisi'nde önseçim, aday yoklaması ve merkez yoklaması yöntemleri uygulanırken, Adalet ve Kalkınma Partisi'nde ise önseçim, teşkilat yoklaması ve merkez yoklaması yöntemleri uygulanmaktadır. Önseçim yöntemi partiye kayıtlı bütün üyelerin katılımı ile yapılırken, aday yoklaması partide belli görevlere seçilmiş olan delegelerin katılımı ile yapılmaktadır. Merkez yoklamasında adaylar parti üst yönetimi tarafından belirlenmektedir. Merkez yoklamasında Adalet ve Kalkınma Partisi'nde yetkili organ Merkez Karar ve Yönetim Kurulu olurken Cumhuriyet Halk Partisi'nde ise Parti Meclisidir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nde teşkilat yoklaması adı verilen yöntemde adaylar teşkilat yoklaması seçmeni olarak nitelenen partililer tarafından belirlenmektedir (Ak Parti, 2001: Md. 124; CHP, 2012: Md.58).

Merkez yoklaması yöntemlerinde inisiyatif tamamen parti genel başkanı ve parti üst yönetimindedir. Keza aday yoklaması veya teşkilat yoklamasında inisiyatif yine parti genel başkanı ve parti üst yönetimindedir. Parti tüzükleri incelendiğinde aday yoklaması veya teşkilat yoklamasına kimlerin katılacağı bellidir ve bu isimler mevcut yönetimin temsilcileridir. Sayı olarak az olan bu kişilere ulaşmak ve onları etkilemek her zaman mümkündür. Bu temsilcilerin genel olarak mevcut merkez, il, ilçe yöneticilerinin işaret ettiği kişilere oy vermesi kaçınılmazdır.

4. Parti Disiplini

Parti disiplini çok tartışılan fakat gerekli olup olmadığı veya parti içi demokrasiye etki edip etmediği hususunda henüz tam olarak açıklanmayan bir kavramdır. Kavram, siyasi partileri seçmenin oyunu kazanabilme açısından etkilemektedir. Seçmen parti yöneticileri ve üyelerinden parti disiplinine uygun hareket tarzı beklemektedir. Kendi içerisinde uyumlu çalışamayan bir siyasi partinin iktidara geldiğinde vaatlerini gerçekleştirme yönünde seçmenlere çok umut açılması beklenemez. İ bünyesinde disiplini gerçekleştirmeyen, ahenkli çalışamayan siyasi partiler, hem iktidar sorumluluğunu hem de muhalefet sorumluluğunu yerine getiremezler. Dolayısıyla siyasiyaşamda güvenirliğini kaybetmiş bir siyasi partinin seçmenlerden teveccüh görmesi mümkün değildir (Mutlu, 2008: 51).

Partilerin i işleyişinin seçmen nazarında sorunsuz görünmesi kabul görebilir. Bu husus ise oya tekabül eder. Oy bakımından düşünüldüğünde mutlaka toplumların siyasal kültürü ön plana çıkmaktadır. Siyasal kültürü sistemin üyelerinin duygu ve düşüncelerinde ve yargılarındaki işselleştirme olarak belirtmek mümkündür (Sarıbay, 2000: 64). Siyasal kültürün demokratik bir yapıya kavuşması fikirlerin zenginliği ve çoğunluğun kararına uyma şeklinde görülür (Tuncay, 1996: 26). Fikirlerin kısır döngü içerisinde, st yöneticilerinin istekleri doğrultusunda şekillendiği bir partide disipline daha çok totaliter bir nitelik görülür.

Parti disiplini kavramı siyasi partilerin gelişimi ile paralellik göstermektedir. Gerçek anlamda parti disiplini İngiltere’de 1832 ve 1867 seçim reformlarından ve yaygın parti örgütlerinin kuruluşundan sonra ortaya çıkmıştır. Seçim reformlarıyla seçmen kitlesinin genişlemesi milletvekili adaylarını propaganda ve seçim kampanyası yapması bakımından parti örgütlerinin yardımına muhtaç kılınmıştır (Yanık, 2002: 61).

Parti disiplini, yönetim kararlarının parti üyelerince sürekli olarak kabul edilmesi ve uygulanması nedeniyle ortaya çıkan tutarlılık ve parti yönetiminin elinde parti kararlarına uymayan yeleri itaate zorlayacak yöntem ve yaptırımların bulunmasıdır (Yanık, 2002: 61).

Parti disiplini parti üyelerinin partinin genel siyasi öğretisine, hareket tarzına uygun davranmaları, en azından aykırı hareket etmemeleri zorunluluğunu bünyesinde barındırmaktadır (Mutlu, 2008: 51).

Parti disiplini bir güçtür ve yönetim bu gücü sahip olduğu disiplin kurulu gibi araçlarla yerine getirir. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu “Disiplin Kurulları yelerinin Seçilmesi” başlıklı 54. maddesinde:

“Siyasi Partilerin disiplin kurullarının yeleri kongrelerce gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu disiplin kurulu üyelerinin seçimi, en az iki yıl için olmak üzere, parti tüzüğünde gösterildiği şekilde yapılır” şeklinde düzenlenmiştir. Kanuna göre, disiplin kurullarına bağımsız ve demokratik bir nitelik kazandırmak amacıyla kurulların ye seçimi, lider ve yönetimin dışında kongre tarafından yapılmaktadır. Kongrede yapılacak seçim demokratik gibi gözükse de delegasyon sistemi ile yapılan kongrelerde liste usulü ile yapılan seçimde parti lideri ve st yönetimi etkili olmaktadır. Aynı husus il disiplin kurulu içinde geçerlidir. İl kongresinde seçilen il disiplin kurulu yeleri ya mevcut il başkanının listesine göre ya da yeni seçilen il başkanının sunduğu listeye göre belirlenmektedir.

Parti lideri parti üyeleri üzerinde ödül ve yaptırımlarla kontrolü sağlar. Bu kontrol sürecinde uygulanan en önemli yöntem disiplin kurullarının aktif olarak kullanılmasıdır. Parti lideri bu kontrolü sadece disiplin kurulları vasıtasıyla yerine getirmez. Parti içi görevlere adaylıklarda parti liderinin ve üst yönetiminin mutlak yetkisi bulunmaktadır. Siyasi partilerin kongre sistemleri ve milletvekili aday belirleme yöntemleri parti lideri ve üst yönetime olağanüstü yetkiler tanımaktadır. Parti içi görevlere seçilmek isteyen bireylerin bu yetkilere haiz kişilerin fikirlerine aykırı söylemde bulunmaları düşünülemez. İlk etapta kendisini bir şekilde gizleyerek seçilmiş olsa dahi görev süresi içinde herhangi bir konuda muhalif tavır sergilemesi, tavrın şiddetine bağlı olarak öncelikle disiplin kuruluna sevk edilmesine ve sonrasında ise bir daha göreve getirilmemesine neden olur.

Parti içindeki hiyerarşik yapılanma ve bu yapılanmanın sıkı ve katı yöntemlerle oluşturulması siyasi parti liderine büyük güç katmaktadır. Bütün gücünü hiyerarşik kontrolden alan siyasi parti liderleri seçecekleri kişilerin sadakatinden emin olmak isterler (apoğlu, 1997: 303). Dolayısıyla düşünsel ve eylemsel anlamda kendisine aykırı düşebilecek olan kişilerin milletvekili aday olarak belirlenmesi veya il, ilçe ve genel merkez yönetim kademelerine getirilmesi tamamen sadakat ilkesine bağlı olarak gerçekleşir.

Parti disiplini parti üyelerinin parti tüzüğü ilkelerine ve parti yönetimlerinin almış olduğu kararlara ve partinin öğretilerine uymaları şeklinde tanımlanabilir. Ayrıca parti amaçlarını gerçekleştirmek için birlik halinde ve aynı yönde çalışmaları olarak tanımlamak mümkündür (Yanık, 2002: 63).

Parti disiplini bakımından partileri serbest partiler ve disiplinli partiler olarak düşünebiliriz. Serbest partilerde parti kararlarına uymayan veya parti yönetiminin isteklerini yerine getirmeyenler hakkında herhangi bir işlem yapılmaz. Serbest partiler bu özellikleri ile seçmenin nazarında siyasal kültürle bağlantılı olarak olumsuz algıya sebep olabilir. Disiplinli partilerde ise bunun tam tersini görmek mümkündür. Partililer tüzük ve programa ve parti üst yönetiminin kararlarına sıkı sıkıya bağlıdırlar. Aksi bir davranış sergileyenler çeşitli yaptırımlarla karşılaşır.

Parti disiplini etkileyen unsurlar arasında parti yapısı, siyasi sistem, siyasal kültür, ülke seçim sistemi ile parti içi göreve seçilme yöntemlerini saymak mümkündür. Partinin üye kayıt yöntemlerinden başlayarak, üyelerin hakları, bağlılık şekli, partinin mali gücü ve finansman yöntemlerini parti yapısı içine alabiliriz.

Türkiye’de parti disiplini kavramını Dünya’daki gelişimine paralel olarak ilk modern siyasi parti olarak kabul edebileceğimiz İttihat ve Terakki Partisi’nde görmek mümkündür.

5. Parti İçi Demokrasi

1982 Anayasasında siyasi partilerin demokratik siyasi hayatın vazgeçilemez unsurları olduğu belirtilmektedir (Anayasa, 1982: Md. 68). Kapani'ye göre (1993: 273) “...siyasi partiler demokratik düzenin başlıca özelliğini teşkil eder. O kadar ki, demokrasinin bir başka adı da partiler rejimidir”. Siyasi partiler parti programlarında demokrasi ve demokratik yönetim vurgusu yaparlar. İktidar olma yolunda önemli bir yer tutan parti programları ve seçim kampanyaları demokrasi üzerine kurgulanmıştır. Dolayısıyla demokrasi söylemleri ile halkın karşısına çıkan siyasi partiler kendi iç işleyişlerinde de demokratik ltleri hayata geçirmek durumundadır. Demokrasiye inanan ve iç işlerinde demokratik ltleri uygulamayan bir siyasi partinin demokrasi söylemleri ile halkın karşısına çıkması ve demokrasi mücadelesi yapmasını beklemek doğru olmaz.

Parti içi demokrasi hakkında yapılan tanımlamalarda ortak nokta parti içinde demokratik uygulamaların hayata geçmesidir. Tuncay parti içi demokrasiyi, “Siyasi partilerin örgüt içi düzenlerinin demokrasi esaslarına uygun hukuki düzenlemelerle sınırlarının çizilerek, partilerdeki oligarşik eğilimlerin ve baskıların ortadan kaldırılması; demokratik örgüt yapısının kurularak lider teşkilat, organlar ve adayların demokratik yöntemlerle belirlenmesi ve karar mekanizmasının tabandan tepeye oluşturulması süreci” olarak tanımlamaktadır (Tuncay, 1996: 52).

Yanık parti içi demokrasiyi “Partinin iç işlerinde demokrasi ilkelerinin uygulanması” şeklinde tanımlamıştır (Yanık, 2002: 103). Partinin iç işleri kavramına kendi hukuksal düzenlemeleri, örgütlenmesi, yönetimi ve parti içi seçim usulleri, liderin tutum ve davranış biçimi, üyelerin siyasi kültürü, mesleki statüleri, gelir düzeyleri girmektedir.

Partinin i işlerini etkileyen ve dışarıdan kaynaklanan etkenler arasında kitle iletişim araçlarının etkileri, seçim yasalarının etkileri, kamuoyu tepkisi, baskı ve çıkar gruplarının istekleri, ülke dış etkenlerin varlığı sayılabilir (Tuncay, 1996: 52). Parti içi demokrasinin işleyişinde iç çevrelerin rollerinin büyük olduğu görülür. İç çevreleri ve uluslararası aktörlerin lobicilik dediğimiz faaliyetleri maksimum düzeyde sürdürdükleri, dolayısıyla parti içyapılarına etki ettikleri görülmektedir. Baskı ve çıkar grupları olarak değerlendireceğimiz lobicilik faaliyetleri ülkeler arası olduğu gibi ülke içinde de siyasi rejimlere büyük etkilerde bulunarak; toplumun genel menfaatlerinin aksine, belli kişilere ve gruplara gerek siyasi gerekse ekonomik çıkarlar sağlamaktadır (Kuş, 2010: 30).

İktidar mücadelesinde siyasi partilerin popülist yaklaşımları onların program ve ideolojilerinden sapmasına neden olabilir. Partilerin kitle partisi olma istekleri, oy tabanlarını genişletme çabaları popülist yöntemlerle kamuoyuna mesaj verme gereğine inanan liderlerin eline geçmesine neden olur (Tuncay, 1996: 61). Popülist yaklaşımlar sergilemeyen liderler parti içinde eleştirilere maruz kalırken aynı zamanda seçmen üzerinde de olumsuz etki yaratır.

Ülkenin demokratik gelişmişliği ve parti içi demokrasi olgusu birbirini tamamlar. Hukuksal düzenlemeler kadar siyasi kültürde parti içi demokrasi için önemlidir. Toplumun siyasi kültürü partilere olduğu gibi yansır. Demokratik olmayan bir kültüre sahip olan bir toplumun siyasi partilerinin işleyişinde antidemokratik kurallar hâkim olacaktır. “Parti içi demokrasinin yokluğu”, “liderler sultası” gibi söylemler ülkenin sahip olduğu demokrasi kültüründeki

eksikliğin göstergesidir. Partilere egemen olan kadroların büyük bir çoğunluğu demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak düşünmemekte, onu, kendilerini siyasi iktidara götürecekle ve sonrasında işlevini tamamlayacak bir araç olarak görmektedir (Sağlam, 1999: 147).

Demokratik kuralların toplum ve seçmenler tarafından demokrasinin ruhuna uygun şekilde benimsenmesi durumunda sivil toplum örgütlerinden başlayarak, siyasi karar alma süreçlerinin birinci basamağı olan siyasi partilerde demokratik kurumsallaşma sağlanır ve teşkilatlanmasında ve faaliyetlerinin her safhasında demokratik ölçütlerin dışında hareket eden siyasi partiler seçmen tarafından cezalandırılır.

6. Sorunlar-elişkiler

Parti içi demokrasi ve parti disiplini kavramları siyasi partilerin var olma mücadelelerinde sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Her iki kavram siyasi partilerin iktidar mücadelelerinde seçmen karşısında alacakları tavırları etkilemektedir. Disiplinli partiler ile parti içi demokrasiyi tam olarak ve kısmen işleyen partiler toplumdan farklı tepkiler almaktadır. Bu tepki tamamen toplumun sahip olduğu siyasi kültürle alakalı olup değişmesi sürece bağlı kalınmasını zorunlu kılmaktadır.

Her siyasi partinin parti içi demokrasi anlayışı birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Bu farklılıkların temelinde partilerin sahip olduğu seçmen kitlesinin ideolojik kesimini oluşturanların tutum ve davranışları gelir. İdeolojik kesimin dışında menfaat amacıyla partiye oy veren seçmenin tutum ve davranışı ise parti liderinin popülist yaklaşımı ile ilgilidir.

Parti içi demokrasi ve disiplin olgusunu etkileyen etmenlerden önemli olanları, parti teşkilatlarının oluşumu ile partilerin finansmanı sorunudur. Parti teşkilatlarının oluşumunda üyelikten başlayarak parti genel başkanına kadar olan her kademedeki yöneticilerin belirlenmesinde uygulanan yöntemler ile yöneticilerin görev süreleri, parti içi demokrasi ve parti disiplini olgusunun hangisinin partiye hakim olacağını gösterir. Siyasi partilerde parti içi seçimde uygulanan delege sistemi demokratik yöntem olarak görülmesine rağmen aslında tamamen demokratik olmayan bir uygulamadır. İlçe kongresini oluşturan dört yüz delege ile il kongresini oluşturan altı yüz delege ve büyük kongreyi oluşturan yaklaşık bin iki yüz delegenin sayılarının az olması sebebiyle her kademedeki yöneticilerin etkisi altında kalma ihtimalleri çok fazladır. Mevcut delegeler her ne kadar tabandan itibaren seçimle gelmiş olsa da aslında parti yöneticilerin isim yazması sonucu seçilmektedir. Blok liste adı altında yapılan seçimlerle oluşan delegasyonun kendilerini listeye yazanlara ihanet etmesi beklenemez.

Siyasi parti tüzüklerinde partinin her kademe yöneticilerinin görev süreleri belirsizdir. Bu durum totaliter bir yapının doğmasına sebep olabilir. Yöneticilerin değişme ihtimalinin zor olması veya kısa süreçte olmaması parti içi görevlere aday olanları, inandıklarını söyleme hususu ile yöneticilerin söylemleri arasında bir tercihte bulunmalarına yöneltecektir. Dolayısıyla siyasete yeni giren veya girmeye hazırlananlar parti içi görevlere gelebilmek için mevcut yöneticilerle söylem ve eylem birlikteliği yapacaklardır. Aksi halde aday gösterilmeleri veya seçilmeleri zorlaşacaktır. Seçilme amacıyla veya seçildiği halde düşüncelerini açıklayamayan

siyasetçilerin varlıđı ise siyasi partilerin dūřünsel anlamda geliřiminin önünde engeldir.

Siyasetin akçal anlamda zenginlerin elinde olması siyasi partilerin tabanının genişlemesinin önünde bir engeldir. Özellikle kurulma aşamasında olan siyasi partilerin teşkilatlarının oluşumu sürecinde yerel zenginlere il, ilçe başkanlığı gibi payeler verilerek, kurulma aşamasında ortaya çıkacak parasal sorunların giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu yöndeki uygulamaların sonucunda partinin yönetici kadroları tamamen varlıklı insanların eline geçmekte, bu husus ileriki dönemlerde yapılacak parti içi seçimlerde gerek mesleki olarak gerekse de niteliksel olarak parti tabanının genişlemesinin önünde engel oluşurmaktadır.

Parti içi seçimlerde uygulanan delegasyon yönteminde, milletvekili aday adayları veya il, ilçe başkan ve yönetim kurulu adaylarının delegelere ulaşması ve onları ikna çalışmalarında mali yöntemleri uygulamaya koyması muhtemeldir. Böyle bir durum ise parasal gücü olan aday adaylarının veya adayların mali gücü onlar kadar olmayan rakipleri karşısında yarışmada bir adım önde başlamaları anlamına gelmektedir.

Yine adayların seçim sürecinde propagandalarını yapmak amacıyla açtıkları seçim bürolarının masrafları göz önünde bulundurulursa siyasette başarılı olmak için harcanması gereken paranın miktarını ortaya çıkacaktır.

Parti içi seçimlerde uygulanan merkez yoklaması, teşkilat yoklaması ve kontenjan adaylığı gibi yöntemler parti liderlerine bölgede nitelikli insanların veya partiye yararı olacağı düşünölen insanları listeye dahil etme imkanı tanımaktadır. Ancak bu olanak partinin halk nezdinde genişlemesine katkıda bulunmamaktadır. Bu yöntemlerle listeye giren adaylar genellikle üst düzey bürokrat ya da parti üst düzey yöneticileri arasında olup tabanı olmayan kişiler arasından seçilmektedir. Seçim bölgesinde özellikle parasal imkanları sebebiyle delegasyona hakim olanların oligarşisini yıkmak amacıyla kullanılan bu yöntemler, bölge halkından olmayan, bölgenin sorunlarına uzak, bölgeyi tanımayan ve kendisine ulaşılamayan kişilerin aday gösterilmesine neden olmaktadır.

Belirtilen bu temel sebeplerden dolayı parti içi demokrasi gelişmemekte ve bunun karşılığında lider ve yöneticilerinin parti disiplini kavramına sığınarak kendi sözlerinden ayrılmayacak ve farklı söylemlerde bulunmayacak kişileri seçmeleri hususu ortaya çıkmaktadır.

Parti içi demokrasinin gerçekleşmemesi durumunda;

Toplumun siyasi tercihleri önünde engeller oluşmakta ve tercihler rasyonel olmamaktadır. Halkın, delegasyonun özgür düşüncesi sandığa yansımamakta ve bunun neticesinde seçilenler lider ve yöneticiler karşısında özgür iradeye sahip olamamaktadır.

Mali uygulamalar sonucu ortaya çıkan ekonomik seçkinlerin siyasete ağırlığını koyması ve seçilmesi halkın siyasetten uzaklaşmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda mali yeterliliğe ekonomik seçkinler kadar sahip olamayan nitelikli, dürüst ve alışkan insanların siyasete girmesini engellemektedir.

Halk temsilcilerini tam olarak seememekte, kendisine sunulan listeye oy vermektedir. Sonrasında ise seilenle seçen arasında uçurumlar oluşmakta, sorunlar özömsüz kalmaktadır. Halk zamanla seçtikleri başta olmak üzere seçilenlere güven duymamakta, siyasetten umudunu kesmektedir.

Parti içi gelişen bu hususlar topluma yansımakta ve siyasi kültür demokratik nitelik kazanamamakta, siyasi yozlaşmanın n açılmaktadır.

Siyasi yozlaşmayla birlikte siyasi kimlikler arasında gerginlikler ve çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Siyasi kimlikler arasındaki çatışma ve gerginlik siyasi partiler dışındaki diğer sivil toplum kuruluşları ve kamu yönetimini de olumsuz yönde etkilemektedir.

7. Sonuç

Siyasi partilerde parti içi demokrasi ve parti disiplini olgusunun olup olmaması parti teşkilatlarının oluşturulmasında odaklanmaktadır. Siyasal kararların alınması, her seviyedeki organların seçim usulleri, adayların belirlenme Őekilleri, parti yöneticilerinin görev süreleri, partilerin finansmanı bu iki olgunun oluşmasında doğrudan etkilidir. Partinin tabanından başlayarak adil ve demokratik ölçütler içinde yapılacak uygulamalar parti lider ve yöneticilerine de yansıyacak ve parti disiplin olgusunu demokratik zeminde gerçekleştirirken parti içi demokrasiyi sağlayarak, demokratik uygulamaları ile hem kendi seçmenine hem de topluma mesaj vermiş olacaktır.

Siyasi partiler lider ve yöneticilerinin kısa vadede kendiliğinden demokratik uygulamalara geçmeleri ilk etapta beklenemez. Dolayısıyla demokratik ölçütler siyasi parti lider ve st yönetiminin inisiyatifine bırakılmamalıdır. Bu sebeple öncelikle siyasi partilerle ilgili hukuki normlarda düzenleme yapılması gerekmektedir.

Bu amaçla anayasadan başlayarak siyasi partiler kanunu ve siyasi parti tüzüklerinde mutlaka parti içi göreve aday olma, adayların belirlenmesi, seçim usullerinin demokratik ölçütler çerçevesinde düzenlenmesi gerekmektedir. Lider ve yöneticilerinin görev süreleri belirlenmeli ve kısıtlanmalıdır. Ancak siyasi parti lider ve yöneticilerinin görev sürelerinin kanunla düzenlenmesi, siyasi partilerin hareket alanını daraltma bakımından uygun değildir. Dolayısıyla yapılacak düzenlemenin siyasi partilerin tüzüklerine bırakılması gerekmektedir. Siyasi parti tüzüklerinde görev sürelerinin kısıtlanması ve bunun uygulanması için siyasi kültürün demokratikleşme yönünde değişmesi ve gelişmesi gerekir. Aksi takdirde siyasi partiler tüzüklerinde kısıtlamaya gitmeyecekler, tüzüklerinde böyle bir düzenleme olsa bile bu maddeyi uygulamama veya değiştirme yoluna gideceklerdir. Türkiye’de çok partili hayata geçişten itibaren bugüne kadar olan dönemde Cumhuriyeti Köylü Millet Partisi, Anavatan Partisi ve Sosyal Demokrat Halki Partisi tüzüklerinde liderlerin görev süreleri ile kısıtlama bulunmasına rağmen bu maddenin uygulanıp uygulanmadığı test edilememiştir (Gökçe, 2013: 114, 134).

Partinin tüm yöneticilerinin partiye kayıtlı üyeler tarafından seçilmesi aday adaylarının az sayıdaki delegeleri etkilemesinin önüne geçecektir. Partilerin ye sayısının delege sayılarından çok daha fazla olduğu düşünüldüğünde seçimler geniş tabanlı ve demokratik olacaktır. Bu sebeple teknolojinin sağlamış olduğu imknlardan yararlanılarak kayıtlı üyelerin parti genel başkanı seçiminde oy kullanması sağlanmalıdır.

Milletvekili adaylarının belirlenmesinde delege yönteminin terk edilmesi gerekmektedir. Seçim bölgelerindeki delege sayısının daha ulaşılabilir olması adil olmayan, mali konuların ön plana çıktığı bir yarışa neden olacaktır. Seçimleri geniş

tabana yayabilmek için milletvekili adaylarının belirlenmesinde kayıtlı üyelerin katılımı ile ön seçim yöntemi uygulanmalıdır.

Parti liderinin partinin seçimleri kazanması durumunda iktidarda beraber çalışmak istediği kişileri Mecliste görmesini sağlamak amacıyla Anayasada belirtilecek sayıda “*Türkiye Milletvekili*” uygulamasına geçilebilir. Bu milletvekilleri seçim çevrelerinde kontenjan adayı, merkez yoklaması şeklinde listelere dâhil edilmeden, partilerin ülke düzeyinde aldıkları oy oranlarına göre belirlenerek partilere dağıtılabilir.

Siyasi parti liderinin başarılı olması durumunda partinin başında kalması ilk etapta en doğal hak olarak görünmektedir. Böyle bir durumda siyasi parti lideri ekibini yani üst düzey yöneticilerini belirli aralıklarla değiştirerek parti içinde herkese yöneticilik kapısını açması gerekir. Ancak bunun parti liderinin inisiyatifine bırakılmaması gerekir. Özellikle parti üst yöneticilerinin görev süreleri iki kongre süresi olacak şekilde kısıtlanmalıdır. Milletvekillerinin seçilme hakları üç kez olacak olacak şekilde düzenlenmelidir. Üç kez seçilmek 12 yıl Mecliste görev yapma anlamına gelmektedir. Siyasi hizmet açısından normal bir süredir. Bu uygulama ile siyasetin meslek olmaktan çıkması ve gençlerin önünün açılması sağlanır.

Ekonomik seçkinlerin partiye hâkim olmasının önüne geçmek ve mali bakımdan yetersiz olanların siyasi arenada kendini göstermesi amacıyla partilere devlet tarafından mali kaynak sağlanmalıdır. Devlet tarafından özellikle yeni kurulan partilere ilk etapta il ve ilçe teşkilatlarının oluşturulması amacıyla belirli bir miktar para yardımında bulunulmalıdır. Bu uygulama ile kurulma aşamasında aldığı devlet yardımıyla teşkilatını kuran siyasi partilerin, il ve ilçelerdeki ekonomik seçkinlerin dışında daha nitelikli kişileri siyasi arenaya taşıma olanağı ortaya çıkar. Bu hususa parti enflasyonunu artıracak düşünceyle karşı çıkılabilir. Ancak kurulma aşamasında yapılan yardımın partinin katılacak ilk seçimlerde alacak oy oranı ile kesilmesi ve devam etmesi partilerin seçimlerdeki başarısı doğrultusunda olmalıdır. Siyasi partilere halen yapılan devlet yardımında uygulanan yöntem değiştirilerek genel seçimlerde kullanılan oyların yüzde beşini alan partilere mali yardım yapılmalıdır. Seçimde başarısız olması durumunda ise devlet yardımının kesilmesi düşünce siyasi partiyi seçimi kazanma isteği ile daha demokratik örgütlenme ve çalışma ortamına götürür.

Bütün bu açıklamalar ve önerilerin sonucu olarak parti disiplin ve parti içi demokrasinin sağlanması için siyasi parti lider ve yöneticilerinin parti içinde her kademedede adalet ve eşitliği mutlaka koruması ve keyfi idareten uzaklaşması gerekmektedir. Parti içi uzlaşma ve hoşgörüyeye yer verilerek üyelerden başlayarak partinin her kademesinde eksikliği görülenlerin eleştirilmesinin ötesinde yapıcı yaklaşımlar sergilenmelidir.

Kaynakça

- Anayasa. (1982), http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, (Erişim Tarihi: 12.05.2013)
- Ak Parti. (2001), “Ak Parti Tüzük” http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu#bolum_, (Erişim Tarihi: 30.04.2013)
- apoğlu. G. (1997), Türkiye’deki Siyasi Parti Yapılanması, Yeni Türkiye Dergisi, Ankara, Yıl:3, Sayı: 13
- CHP. (2012), “CHP Tüzük” <http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/2012/05/CHP-Tuzuk.pdf>, (Erişim Tarihi: 30.04.2013)
- Dahl, R.A. (2001). *Demokrasi Üstüne*, (Çev.: Betül Kadioğlu). Ankara, Phoenix Yayınları.
- Duverger, M. (1986), *Siyasal Partiler*, (Çev.: Ergun. Özbudun). İstanbul, Bilgi Yayınevi.
- Erdoğan, M. (2004). *Anayasal Demokrasi*, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Gökçe, A. F. (2013). *Siyasal Partilerde Lider ve Yönetim Değişimleri*, Gaziantep, Ada Kitabevi.
- Gözler, K. (2012). *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa, Ekin Yayınları.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*, (Çev.: Bekir Berat Özipek). Ankara, Adres Yayınları
- Kapani, M. (1993). *Kamu Hürriyetleri*, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Kapani, M. (2008). *Politika Bilimine Giriş*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Kışlalı, A. T. (2008). *Siyaset Bilimi*, Ankara, İmge Kitabevi.
- Kuş, H. (2010). *Türkiye’de Siyasi Partilerin Gelişimi ve 1980 Sonrası Sağ Partilerde Parti İçi Demokrasi Sorunu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Mutlu, O. (2008). *1982 Anayasası ve Siyasi Partiler Kanunu’na Göre Parti İçi Demokrasi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özbudun, E. (1974). *Siyasal Partiler*, Ankara, Sevinç Matbaası.
- Sağlam, F. (1999). *Siyasi Partiler Hukukunun Güncel Sorunları*, İstanbul, Beta Yayınları.
- Sarıbay, A.Y. (2000). *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Siyasi Partiler Kanunu. (1983a). “eşitli Hükümler” <http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>, (Erişim Tarihi: 05.05.2013)
- Siyasi Partiler Kanunu. (1983b). “Genel Esaslar” <http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>, (Erişim Tarihi: 30.04.2013)
- Tezi, E. (1976). *100 Soruda Siyasal Partiler, Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler*, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Tunaya, Z. T. (1975). *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, İstanbul, İstanbul Yayınevi.
- Tuncay, S. (1996). *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*, Ankara, Gündoğan Yayınları.
- Yanık, M. (2002). *Parti İçi Demokrasi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü